

Változások vonzásában

A falu, ahonnan jöttem – Bükk-szenterzsébet – kiváló költőnk, *Utassy József* szülőhelye. Bevezetésként egy rövid textust idéznék abból a verséből, amit mindenki ismer, de most nem a bőség kossaráról és a jognak asztaláról lesz szó, ahonnan rendszerektől függetlenül, folyamatosan lopnak, hanem egy ritkábban említett veszélyről. „Holnap a szellem napvilágát / roppantják ránk a hétszer gyávák. / Talpra, Petőfi! Sírodát rázom: / szólj még egyszer a szabadságról!“. Olyan kort élünk – a szavak, fogalmak, értékek inflálódása idején – amikor a *szellem napvilágát* kell óvnunk, féltenuink. Ezt a megszentelt hagyományt, a nemzeti kultúra kristálykopolóját, amely még itt ragyog fölöttünk, mint *haza a magasban*. Látja, akinek van szeme a látásra. A művelődés útján járó ország lakosnak ugyanolyan villámfényes bizonyosság ez, mint az égbolt hatalmas kupolája, amely szélesen borul fölénk itt, a Duna-Tisza közötti síkon, a Kárpát-medence közepén. *Fülep Lajos* mondta, hogy ami a tengerparti népeknek a végtelenbe vesző horizont, az a magyar ember számára a Nappal, Holddal, csillagokkal ragyogó alföldi égbolt. Méltó dolog hát, hogy éppen e helyt talált otthonra a magyar génusznak az a különleges leleménye, amit *közösségi művelődésnek* nevezünk. Ennek az önállósult társadalmi alrendszernek, mely az

iskolán kívüli művelődésből, a felnőttképzés, a közösségfejlesztés és a településfejlesztés gyakorlatából, valamint az intézményesített közművelődési hálózatból szervesült nemzeti vállalkozássá, sehol sem találjuk párját az elárvuló, öreg kontinensen, amelynek sorsszerűen vagyunk lakói mi is.

Hagy csak egy történeti paradoxonra utaljak, itt virítottak az úgynevezett *művelődési otthon jellegű intézmények*, melyeknek már maga a kifejezése is gyanús. Ez valami pálinka jellegű italra utalhat, amit jobb kiköpni, mint lenyelni. Közük első volt az a szovjet mintára kialakított *kultúrház*, amit Békésen adták át a köznek 1949-ben, a szellemi szesztilalom szocialista évtizedeinek kezdetén. Annak az oszlopsoros, timpanonos homlokzatú épületnek egy vörös csillag ríktett a bejárata fölött, s amelynek egyetlen nagy termében propaganda szónoklatokat tartott és esztádműsorokat rendezett a hatalom. Nagyjából úgy néztek ki ezek az egyébként téglából és vályogból készült épületek, mint egy görög templomnak és egy hortobágyi istállóknak a keveréke. Ez jutott nekünk, kéretlen ajándékképp, szinte minden településnek. Később aztán, nagyot lépve az időben – szorgos szakmai munkálkodás nyomán – klubkönyvtárakká, művelődési házakká, kulturális központokká, integrált közösségi szolgáltató te-

rekké és agorákká szelídültek, minősültek, hierarchizálódtak, hálózatosodtak ezek a közművelődési intézmények. A bornírt gyakorlatba értelmet vivő erőfeszítések nyomán tisztult meg ama *talált tárgy*.

Néven nevezve, sok-sok olyan szakmai innováció nyomán, mint a Beke Pál-féle csapat *művelődési otthonok megújítására irányuló törekvései*. No és persze, a szakmai hierarchia csúcsán szerencsére mindvégig ott állott az a soknevű és számos alakváltozáson átment központi intézmény, amely három emberöltő hosszán székel a főváros Corvin terén, hogy végül otthonra találjon Lakiteleken, a nemzet szellemi fővárosában.

Abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a Závogyán Magdolna és dr. Németh János István által írt és szerkesztett *Változások vonzásában* című kiadvány második kötetének szakmai lektorálásán munkálkodtam az elmúlt hetekben, így valószínűleg én vagyok (jelenleg) az egyetlen, aki ezt a két kötetet szó szerint betűről betűre többször végigsilabizálta. Ahhoz, hogy e hiánypótló művelődéstörténeti szakkönyvsorozat éppen elkészült etapjait analizáljuk, érdemben megtárgyaljuk, gazdagon kimunkált részleteit a szerzők interaktív közreműködésével bemutatassuk, önálló lehetőséget kell teremtenünk szakmai körökben, minél több alkalommal. Higgyék

el megéri, mivel általa a közösségi művelődés sokszínű gyakorlatának és jelenkori intézményesülésének olyan hiteles és részletes dokumentálásával ismerkedhetünk meg, amely a szakmai közvélemény teljes spektrumában és vertikumában kell, hogy eleven tudássá váljon, különös tekintettel a felsőfokú szakképzések tananyagában, illetve ajánlott olvasmányáiban.

E helyt csupán egy szubjektív élményemet osztanám meg tisztelt kollégáimmal, amire a kötet ajánlásában is utalást tettem. Hiteles történet következik, mely a következőképpen ment végbe. *Ti vagytok a népművelők?* – kérdezte a delejes tekintetű fiatal építész, majd a választ meg sem várva, a tanácskozóterem padlatára terített egy öles tervrajzot, amit mi aztán körbe guggoltunk. Véleményünket kérve magyarázni kezdte a furcsa formájú épület vázlatosan felkicicelt funkcionális elemeit. Történt mindez a budai Vigadó egyik félemeleti irodájában, a '70-es évek elején. A hivatali helységben a *Beke Pál* vezette művelődési otthon helyi munkatársai és éppen jelen lévő, vidéki bedolgozói konzultáltak. A széles mozdulatokkal magyarázó építész, *Makovecz Imreként* mutatkozott be, a padlót borító vízió pedig *Sárospatakon* kelt életre, jó tíz évvel később. Ez a történelmi pillanat volt a *közösségi művelődés kezdete* az én szubjektív megítélésem szerint. Ekkor indult ugyanis útjára az a termékeny cselekvéssorozat, amelyben egymásra talált két elszánt csapat. Építészek és népművelők egyesített erőiket megsokszorozva immár közösen fordultak közvetlenül – nagy szót mondok – a nép felé, hogy szerte az országban segítsék azokat a bátortalan kezdeményezéseket, mely során egy-egy helyi közösség elérkezettnek látta az időt az önálló cselekvésre.

Később aztán ezen a profán és szakrális térben egyaránt értelmezhető, térítő- és zárandókújaikon

erősítették harcban álló csapataikat a maguk kiépülőben lévő intézményeivel *Lezsák Sándor* és *Závogyán Magdolna*, akik már amúgy is jó úton jártak a halhatatlanság felé vezető surranó pályán. Sikerek és keserű kudarcok szegélyezték a kezdő szabadcsapat és a csatlakozott hadak útját, amelynek nyomán, mint egy varázsütésre nőttek ki a földből az otthonos *faluházak*,

a helyi kultúra ég felé nyújtózkodó *templomai, iskolái és műhelyei*, az új létre bűvölt *népfőiskolák, a művelődő közösségek változatos színterei*; a bakonyi rengetegben, a Balaton mellékén, Erdélyben, a délvideki szórványban, Görbeországban, fent a tót hegyek között, a szatmári síkon, és szerte a Kárpát-medencében a szépen, pontosan járó magyar csillagok alatt.

DR. BALÁZSI KÁROLY művelődéstörténész, település- és közösségfejlesztő, nyugalmazott főiskolai tanár. Fél évszázados szakmai munkája során két főiskolán vezetett köz-művelődési tanszéket, oktatott szakmai tárgyakat. A Beke Pál, Makovecz Imre vezette *Közösségszolgálat Alapítvány* munkájában, mint felső-magyarországi rezidens vett részt. A népfőiskolai mozgalom megújításán 1986-tól dolgozik. A *Sárospataki Népfőiskolai Egyesület* alapító elnöke, a *Magyar Népfőiskolai Társaság* tudományos bizottságának vezetője, majd a *Lakitelek Népfőiskola* tanácsadója, illetve a *Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat* kidolgozásának segítője volt. Jelenleg a *Nemzeti Művelődési Intézet* hálózatépítő munkatársainak mentora. Számos szakkönyvet, szöveggyűjteményt, olvasókönyvet írt, szerkesztett, illetve jónéhány dolgozatot publikált.